

ПЕРША МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ З ІСТОРИЧНОГО ЗБРОЄЗНАВСТВА У КИЄВІ: ПОЧАТОК НОВОЇ ТРАДИЦІЇ

З 16 по 18 лютого у Києві, у приміщенні Центрального будинку офіцерів Збройних сил України відбулася Перша Міжнародна зброєзнавча конференція. Організаторами заходу виступили Національний військово-історичний музей України (НВІМУ, директор п. Владислав Таранець), Інститут історії України НАНУ (директор акад. Валерій Смолій), уповноважені від цих наукових закладів особи – начальник фондового відділу НВІМУ Наталя Курсаніна та старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ, к.і.н. Денис Тоїчкін. Адміністрував подію знаний київський художник – п. Геннадій Гутгарц. До заходу вдалося долучити чимало бізнес- та інформаційних партнерів (інформацію про них можна віднайти на останніх сторінках цього збірника).

Неординарність події пов'язана не тільки з її науковою новизною (адже спеціалізована конференція з історії зброї відбувалась в Україні вперше), але й новаторським науковим підходом, та самими обставинами її проведення.

Спеціальні історичні дисципліни в Україні розвиваються нерівномірно: регулярними форумами, тим більш міжнародними, можуть похвалитися тільки деякі галузі і зброєзнавство досі не входило у цей невеликий перелік. Це обумовлено зокрема невисоким рівнем розвитку зброєзнавчої науки в Україні. Якщо археологічні дослідження зброї та історія колекціонування мають поважну історію, то зброєзнавство як спеціальна історична дисципліна в Україні – наука ще досить молода. Це пов'язано з

особливостями розвитку джерелознавчого фундаменту спеціальних історичних дисциплін в Україні. Тим більше, що для зброєзнавства, яке знаходиться на межі вивчення багатьох гуманітарних, природничих й точних наук, необхідна розробка оригінальних методик й методичних прийомів, для його активізації.

Наразі в нашій країні все ж склалося ядро професійних дослідників, які займаються зброєзнавчою проблематикою, сформувалася науково-дослідна та експертна база, що уможливило проведення конференції, причому відразу міжнародного рівня. Наразі в українській науці вже представлені навіть новітні напрямки, як-то археометалургія та воєнна антропология. У цьому зв'язку знаковим є прибуття на конференцію знаних закордонних дослідників, які представляють саме ці напрямки.

Так, д-р Енн Феєрбах є знаним фахівцем з історії технологій виробництва холодної зброї. Її доповідь «Кофтгарі та інші пов'язані з ним методи оздоблення зброї» була присвячена дослідженню технік ремісничого виконання клинкової символіки й епіграфіки, а також їх значення для коректної атрибуції зброї.

Розвиток зброєзнавства передбачає вирішення широкого спектру завдань: тут і належна атрибуція величезної кількості музейних експонатів, розробка та відпрацювання методології, подальша поглиблена інтеграція з сусідніми науками, насамперед археологією. Відтак найбільше доповідей було присвячено археологічним матеріалам. Серед них були виступи молодих дослідників, які

щойно починають свій науковий шлях, так і добре відомих маститих науковців зі світовим ім'ям. Жваве обговорення спричинив виступ д-ра Михайла Гореліка, послухати який спеціально завітали колеги з Інституту археології НАНУ.

З археологічними дослідженнями зброї щільно поєднані музеєзнавчі студії з різних галузей історії зброї та військової техніки. Адже саме музеї є основними центрами зосередження найбільших колекцій зброї, відповідно саме там має проводитися найбільший обсяг дослідницької роботи. Ще кілька років тому відчувався гострий брак музейних фахівців з історичної зброї, зараз ситуація у провідних музейних закладах України значно поліпшується, що й відобразилося у доповідях.

З доповідями виступили ведучі співробітники найбільших державних музеїв України: Національного музею історії

України, Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського, Харківського державного історичного музею, Музею історії запорізького козацтва Національного заповідника «Хортиця».

Знаменною була поява на конференції представників найбільших приватних музеїв – Feldman Family Museum та Музею історії зброї.

У роботі конференції також взяла участь низка українських та російських істориків зброї, які постійно працюють з експонатами у різних музеях України.

На конференції не оминули й такі важливі у музейній справі галузі як реставрація й консервація. Зокрема доповідь п. Олександра Березкіна була присвячена послідовному розгляду всіх етапів реставраційного процесу меча Х ст.

Окрему групу доповідей присвятили вогнепальній зброї та військовій техніці – ручним пищалям XVI ст. (доповідь

*Зустріч організаторів та учасників конференції у Руському клубі «Культ Ра».
Зліва направо: Денис Тоїчкін (Україна), Володимир Гуцул (Україна), Томаш Цесельський (Польща), Енн Фейербах (США), Ірина Форостян (США), Манучегр Моштаг Хорасані (Німеччина).*

Організатори та гості конференції у Руському клубі «Культ Ра». Зліва нараво: Євген Гредунов, колекціонер; Гліб Ковальов, голова ООО «Лезо Груп»; Росланд, голова військово-історичного клубу «Росичі»; Наталя Курсаніна, начальник фондового відділу Національного військово-історичного музею України.

п. Валерія Нефьодова «Ручна зброя на теренах України XV–XVIII ст.») та артилерії. Останній було присвячено три доповіді (д-ра Манучегра Моштага Хорасані, д-ра Томаша Цесельського та к.і.н. Олега Мальченко). Доповідь п. Дмитра Бадаєва висвітлювала історію одного з найбільш яскравих пам'ятників у м. Харкові – танк британського виробництва періоду Першої світової війни Mk-V Composite, нині встановлений на площі Конституції.

Однією з важливих суміжних галузей зброєзнавства є мистецтвознавство, що відкриває великі можливості для ідентифікації та датування зброї, іноді навіть встановлення власника цінного зразка. Непересічне значення портретного та батального живопису для досліджень історії зброї різних періодів було

продемонстровано у доповідях к.і.н. В. Гуцула та к.і.н. О. Походящої.

Проблемам сучасної підводної археології на конференції присвятили відразу чотири доповіді. Адже в Україні їх розробляють вже не перше десятиліття.

Одним з новітніх видань з історії зброї в Україні є презентована на конференції новітня праця п. Романа Косарева та Валерія Нефьодова «Козацька зброя XV–XVIII ст.». До цієї роботи залучено чимало археологічних знахідок на теренах України та сусідніх країн.

Окрім доповідей та їх обговорення, до плану конференції були включені специфічні для сучасного зброєзнавства заходи.

Так, на третій день конференції відбувся семінар з перських бойових мистецтв, проведений знаним істориком зброї, автором найбільш вагомої на сьогодні розвідки з історії зброї давньої Персії д-ром М. М. Хорасані. Ще від часів появи військової антропології, як нового напрямку історико-природничих досліджень, відомими західними фахівцями пророблена величезна робота з наукової реконструкції давніх мілітарних технологій й технік володіння зброєю. М. М. Хорасані перекинув місток між Заходом та Сходом, залучивши сучасний західний науковий апарат до вивчення й реконструкції, зокрема, військової справи та бойових практик давнього Ірану.

Четвертий день форуму (19 лютого) організатори планували присвятити роботі круглого столу, де мали бути обговорені давно назрілі проблеми у галузі законодавства у сфері колекціонування антикварної зброї та збереження історичних раритетів. Були запрошені фахівці МВС України, ГО «Українська асоціація власників зброї», відомі юристи, колекціонери... На жаль, цю частину конференції провести не вдалося у

зв'язку з чим слід згадати про надзвичайні обставини проведення заходу.

Зауважимо, що конференція була запланована в межах більшого проекту – Всеукраїнського Бієнале Зброї, яким передбачалося провести цілу низку різноманітних заходів. Зокрема в Українському Домі організатори запланували велику комерційну виставку історичної зброї з приватних та державних колекцій України, що мала стати фінансовим фундаментом наукової конференції. Буремні події Революції Гідності змусили цим планам змінитися. До останнього моменту під питанням залишалося місце проведення конференції, навіть список учасників. Врешті віддаємо шану всім науковцям, які виявили сміливість прибути до Києва попри непередбачувану політичну ситуацію та фактичний зрив фінансового самозабезпечення проекту. Щиро вдячні партнерам, котрі в умовах наростаючої нестабільності в країні не відмовилися від підтримки унікального заходу. Так, за допомогою видання «Еженедельник 2000» були вчасно надруковані програма та тези конференції.

Перші два дні заходу (доповіді та їх обговорення) успішно відбулися на найвищому організаційному рівні. Відбувалась трансляція доповідей в онлайн, здійснена силами компанії «Адамант».

Далі прийшла черга семінару з історичного фехтування, що проходив у віддаленому від центру міста спортивному залі Київської міської федерації Аїкідо Айкіай. Проведення заходу професійно підтримали Військово-історичний клуб «Росичі» та ТОВ «Лезо Груп». Долучилося чимало інших учасників та гостей конференції. Проте під кінець насиченого робочого дня, у центрі міста розпочалися пам'ятні трагічні події, що привели до кардинальних змін у нашій

державі та знаменували початок гострої військово-політичної кризи у Європі.

Через збройне протистояння на Майдані Незалежності довелося терміново евакуювати іноземних гостей конференції; про організацію ж останнього робочого дня форуму та виконання запланованої культурної програми вже не йшлося.

Попри усі складнощі, конференція вирішила найважливіші покладені на неї завдання. Вона стала своєрідною проміжною ланкою, що зафіксувала перехід українського історичного зброєзнавства й приватного колекціонування до стадії зрілості та, водночас, відобразила їх поточний стан з усіма досягненнями й недоліками. Сподіваємось, що такий форум стане регулярним, адже саме він силами кращих вітчизняних й іноземних фахівців віднині буде визначати якісний рівень якого слід дотримуватися у своїй роботі кожному українському історичному зброї.

* * *

Представлений збірник укладений на основі матеріалів Першої зброєзнавчої конференції у Києві. На жаль, далеко не всі учасники змогли підготувати свої виступи для розгорнутої публікації. У той же час, до збірника увійшло кілька наукових праць дослідників, які не мали можливості потрапити на конференцію.

Наразі, це перший в Україні академічний науковий збірник тематичних праць з історії давньої зброї. Сподіваємось, що таке видання, щільно пов'язане з живим спілкуванням в межах наукового форуму, з часом перетвориться на сталу традицію та згуртує навколо себе кращих представників зброєзнавчої науки.

*Денис ТОЇЧКІН,
старший науковий співробітник
Інституту історії України НАНУ,
кандидат історичних наук*